

VOORWOORD

Influenza, constipatio, exantheem en appendicitis. Enuresis nocturna, febris, elephantiasis en anorexia nervosa. Meniscus, hernia, atherosclerose en myopie. Het menselijke lichaam is vatbaar voor vele kwalen.

Gelukkig is er een beroepsgroep die zich heeft gespecialiseerd in het genezen van ziekten. Dat gaat echter niet zonder problemen, zoals blijkt uit het feit dat de kranten iedere dag weer vol staan met nieuws over de gezondheidszorg. In veel Derde-Wereldlanden worden de vreselijkste ziekten bestreden met achterhaalde voorzieningen. Per dag sterven duizenden mensen aan malaria, AIDS of een 'eenvoudig' te bestrijden kinderziekte als de bof.

In de westerse wereld daarentegen worden regeringen geconfronteerd met een 'luxeprobleem'. De kosten van de medische hulp stijgen, enerzijds doordat er technisch gezien steeds meer mogelijk is, anderzijds door de toenemende vergrijzing van de bevolking. Hierdoor staat de medische markt, met aan de aanbodzijde de artsen en aan de vraagzijde de patiënten, in onze moderne maatschappij, maar vooral in de Derde Wereld, onder druk van de groeiende kloof tussen de medische mogelijkheden en de beschikbare financiële middelen. Een heikel punt, want ziek zijn is voor mensen één van de moeilijkste zaken waar ze in hun leven mee te maken (kunnen) krijgen. Ziekte raakt ons diep.

De gezondheidszorg is niet alleen een wetenschap, maar ook een hulpverlenend beroep dat midden in de maatschappij staat. Aan het ziekbed worstelen artsen, patiënten, familieleden en verpleegkundigen met ingewikkelde ethische kwesties. Over medische zaken worden emotionele maatschappelijke discussies gevoerd. Denk bijvoorbeeld aan die over euthanasie.

Het is daarom vreemd dat de geschiedschrijvers van de geneeskunde jarenlang alleen maar schreven over de wetenschappelijke kant van het beroep. De medische geschiedschrijving - voor en door medici - richtte zich op de professionalisering van de medische stand en werd door deze beroepsgroep gebruikt om een positief beeld van zichzelf te presenteren.

Toen de redactie van *Groniek* een jaar geleden op zoek ging naar een invalshoek voor dit themanummer over de geschiedenis van de geneeskunde, stuitte zij in een boekbespreking in *NRC Handelsblad* op de volgende constatering: "Wat vaak ontbreekt in de medische geschiedbeoefening is het grotere verband met natuurwetenschappelijke ontwikkelingen en de samenleving waarin een geneeskunde wordt gevormd door culturele, religieuze of nationale voorkeuren. Het blijft bij de kleine geschiedenis van grote mannen, die vaak voorbij gaat aan patiënten, ideeën of mentaliteiten." Naar aanleiding van dit probleem kozen we voor dit nummer een nieuwe stroming in de medische geschiedschrijving als rode draad. In deze stroming participeren ook historici en sociale wetenschappers en het onderzoeksterrein beslaat onder andere de verhouding tussen arts en patiënt, het bestaan van andere genezers en geneeswijzen dan de academische en ziekte als sociale constructie.

Naar voorbeeld van de '*social history of medicine*', een groep die in de jaren tachtig in de Verenigde Staten en Groot-Brittannië furore maakte binnen de medische geschiedschrijving met onderzoek naar de sociaal-culturele constructie

van gezondheid, ziekte en genezen, werd in mei 1989 in Nederland een project-groep opgericht met de naam 'Magie en geneeskunde'. De eerste publicatie van de groep was in 1991 een themanummer van het *Volkskundig Bulletin*. In 1993 verscheen van hun hand de bundel *Grenzen van genezing. Gezondheid, ziekte en genezen in Nederland, zestiende tot begin twintigste eeuw*.

De redactie van *Groniek* vond drie leden van deze groep - Frank Huisman, Willem de Blécourt en Lidy Schoon - bereid een bijdrage te leveren aan dit themanummer 'Medische Praktijken'. **Huisman** schetst in het openingsartikel de historiografie van de medische geschiedschrijving in Nederland en geeft een helder inzicht in het vakgebied. In het artikel van **De Blécourt** staat de kwakzalver Sequah centraal, die ons land rond de eeuwwisseling bezocht. Het illustreert dat er naast de reguliere ook nog een alternatieve geneeskunde bestond. **Schoon** beschrijft het ontstaan van de gynaecologie in Nederland in de negentiende eeuw. Ook vrouwen zijn namelijk als arts én patiënt te lang verwaarloosd in de klassieke medische geschiedbeoefening.

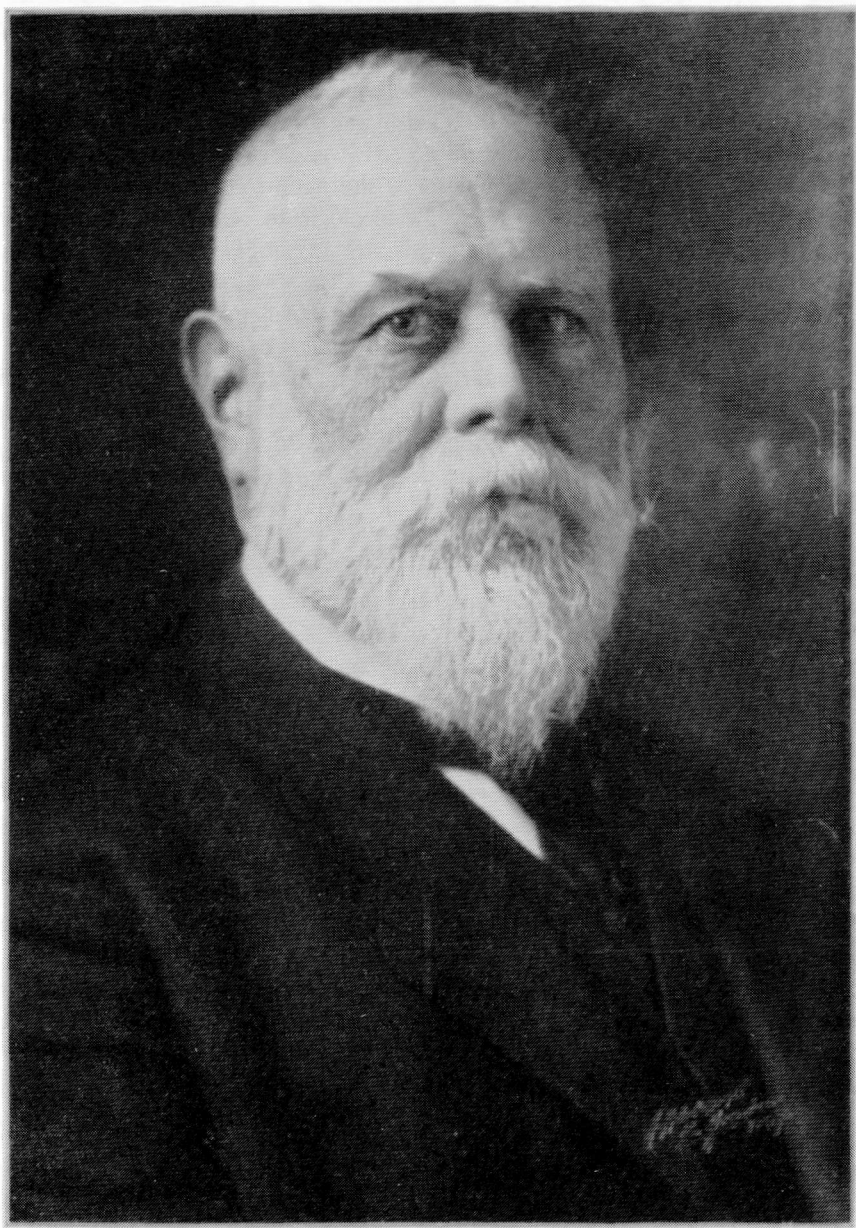
Verder bevat dit themanummer interessante artikelen van Peter Verhoef en Henk van Zon. **Verhoef** onderzocht de behandeling van syfilitische patiënten in de negentiende eeuw, zoals die naar voren komt in artikelen in drie medische tijdschriften uit die tijd. **Van Zon** tenslotte behandelt in zijn bijdrage de maatschappelijke stroming der hygiënist, artsen die in de tweede helft van de negentiende eeuw een brede openbare discussie op gang brachten over gezondheidsvraagstukken.

Spontane bijdragen aan 'het debat zonder einde' in *Groniek*, ze zijn er gelukkig nog. In het **Supplement** van dit nummer staat zo'n bijdrage: Janny de Jong schreef een reactie op het nummer 'Oriënt en Occident' (*Groniek* 129). Zij meent dat het bestaan van een oosterse pendant van het begrip 'oriëntalisme' in dat nummer ten onrechte ontkend werd en wijst op Japan. Daar was wel degelijk sprake van 'occidentalisme'.

Freek de Jonge verbaasde onlangs treinreizend Nederland door in de *Rails* zijn sympathie voor 'rechts' uit te spreken; in Duitsland was de linkse intelligentsia al eerder onaangenaam verrast, namelijk door de bekering tot 'rechts' van progressief toneelschrijver Botho Strauß. In een uitgebreide bespreking van het geruchtmakende *Die selbstbewußte Nation*, een bundel artikelen van rechtse tot extreem-rechtse auteurs met een voorwoord van Strauß, wijst Karin Jušek op de problematische aspecten van het verlangen naar een zelfbewuste natie.

E.H. Kossmann spoort in zijn autobiografische bijdrage aan onze serie 'Klassiekers' elke student aan tot het lezen van Franse en Duitse romans ("het Engels gaat vanzelf wel"). Het nummer wordt afgesloten met de recensies van drie historische werken: Wesselings *Onder historici*, *De joodse gemeenschap in de stad Groningen, 1689-1796* van Schut en *Hongarije 1944-1945. Een vergeten tragedie* van Pierik.

De redactie

Karl Sudhoff (1853-1938)